

Stedenbouw als zoekmachine

**stimuleringsfonds
creatieve industrie**

**architectuur
vormgeving
e-cultuur**

groothandelsgebouw
unit c 5.071
weena 723
nl 3013 am rotterdam

p.o. box 29066
nl - 3001 gb rotterdam

t: +31(0)10 - 436 16 00
f: +31(0)10 - 436 06 39
info@stimuleringsfonds.nl

kvk rotterdam: 41133717
bank: ing 67.13.48.426

* Voor het schrijven van deze tekst is met vijf sprekers van het symposium nader gesproken over hun bevindingen en gedachten over en naar aanleiding van het programma en de toekomst van stedenbouw in het bijzonder. De vijf sprekers zijn: Rogier van den Berg (Zandbelt&vandenBerg), Joost Beunderman (00:/Londen), Marcus Fernhout (CODUM), Ronald Rietveld (Rietveld Landscape) en Hans Thoolen (Gemeente Breda)

Het symposium 'De Energieke Stad' dat het Stimuleringsfonds recentelijk organiseerde, had twee belangrijke doelen. Allereerst diende het als een podium voor presentaties van onderzoek uitgevoerd met steun van het stimuleringsprogramma voor stedenbouw en regionaal ontwerp. Een driejarige regeling die het fonds in opdracht van het ministerie van OCW van 2010 tot 2013 uitvoerde. Dat programma werd ingezet om het vakgebied te herpositioneren door te stimuleren tot innovatie, zelfreflectie en bezinning op toekomstige opgaven en rollen. Het begin van het programma viel bij toeval samen met het begin van de crisis in de stadsontwikkeling. Het tweede doel van het symposium was om vast te stellen of het vakgebied, mede als gevolg van het genoemde programma, daadwerkelijk nieuw elan en hervonden betekenis ontwikkelt voor het vak stedenbouw.

De keuze voor de titel 'De Energieke Stad' deed vooraf vermoeden dat het (voorlopige) antwoord op die vragen positief, of tenminste veelbelovend zou zijn. Dat was echter maar ten dele het geval. Het verloop van het symposium, waarbij veel sprekers van verschillende pluimage de revue passeerden, leverde een minder eensluidend beeld op dan wellicht kon worden verwacht. De energie waaraan de titel van het symposium refereerde, was weliswaar ontegenzeggelijk aanwezig. Maar om nu te zeggen dat er een zinderende sfeer heerste. Energiek leek veel meer relevantie te hebben in de betekenis van bewegen of schuiven, soms zelfs wat ongecontroleerd. Er was zichtbaar sprake van multifocale aandachtspunten die een duidelijke hiërarchie ontbeerden. De reikwijdte van de gestimuleerde projecten in combinatie met een aantal persoonlijke agenda's van sprekers (al of niet gerelateerd aan instituten) versterkten dat effect. Beweging ontstond ook door onduidelijkheden over welke spelers en tactieken nu als effectief moesten worden beschouwd: de pleitbezorgers voor het herstel van (terugkeer naar) de oorspronkelijke waarden van het vak of diegenen die opriepen tot vernieuwing en transformatie. Ongeacht de voorkeur voor een van beide opties was de meerderheid geïnfecteerd door het al bijna obligate crisis-denken waarbij iedereen voortdurend en geconditioneerd op zoek is naar uitwegen, pasklare oplossingen en antwoorden. Het brede spectrum aan nieuwe vormen van en spelers bij het 'stad maken' die werden gepresenteerd maakten het beeld er niet scherper op. Zo sluimerde er af en toe een gevoel van het vermorsen van potentiële kansen, aanknopingspunten en inkoppers. Maar tot felle discussies of debatten leidde dat niet. Het confronteerde het aanwezige publiek wel met de

ingesleten, en wellicht door de roerige tijden achterhaalde, verwachting van coherente denkpatronen en gestructureerde scenario's. Stedenbouw is immers van oudsher de discipline die hoort bij ordening, structuren en de Publieke Zaak. Stedenbouw heeft altijd en vanzelfsprekend de economische en demografische groei in goede banen geleid. Nu die groei achterwege blijft rest stedenbouw schijnbaar een onduidelijke rol met minder relevantie (Beunderman). Het 'beweeglijke' verloop van het symposium is dus symptomatisch voor de bewegingen die het vak stedenbouw bezighouden.

Het zou zeker helpen als de huidige bewegende, en bij vlagen instabiele, status van het vak meer geaccepteerd zou worden als een gegeven. Ook het (blijven) somberen over de crisis en de gewijzigde patronen van projecten en spelers helpt het vak niet echt verder. De instabiele status is een conditie die een zekere continuïteit en geduld verdient, in ieder geval niet een incident dat zo snel mogelijk moet worden gerepareerd. Het zijn ook niet per definitie tekortkomingen die zich nu manifesteren. De ontwikkelingen die een contramal vormen van het ooit vanzelfsprekende stramien van stedenbouw bezitten namelijk een inspirerende kracht. Met de processen en de spelers die nu steeds meer betrokken raken bij het stad maken, veranderen accenten en worden veel 'oude' obstakels vloeibaar. Met de opkomst van de kracht van veranderen en nieuwe partijen verdwijnen gedachte oplossingen voor, of het geloof in de oplosbaarheid van de crisis in rap tempo in de achteruitkijkspiegel.

De zoekmodus waarin het vakgebied is terechtgekomen is niet snel voorbijgaand maar moet, tot nader order, worden geaccepteerd als 'modus vivendi'. Deze constatering behoeft echter nog wel wat nuanceringen en aanvullingen.

De gesignaleerde zoekmodus leidt niet uitsluitend tot scepsis. Tegelijkertijd wordt er met veel positivisme aan mogelijke veranderingen gewerkt (Van den Berg). Veel aandacht gaat uit naar de exacte positie van stedenbouw, maar ook naar de mensen die nog 'vragen' om stedenbouw. Het zijn immers al lang niet meer de klassieke spelers die het spel spelen. Stad maken wordt in toenemende mate bepaald door andere groepen. Groepen die voorheen geen positie hadden in de praktijk van de stedenbouw en die geen enkele affiniteit hebben met het klassieke 'ordenen'. De praktijk is echter veranderd en daarmee ook de deelnemers. Het zijn nu burgers en buurtondernemingen, lokale energie-coöperaties, gelegenheidscoalities, als buurtbewoner opererende professionals, innoverende zorgnetwerkers en andere doeners die het stad maken in toenemende mate mede bepalen (Beunderman). Het gaat daarbij niet meer om stedenbouw volgens de letter, maar om het creëren van de alledaagse stad. Stedenbouwers worden zo steeds vaker gepasseerd wanneer een gebouw een programma zoekt (Rietveld), en gepasseerd door andere specialisten die vragen uit de samenleving doeltreffender kunnen beantwoorden (Thoolen).

De eerder bepleitte zoekmodus heeft op dit vlak weer een andere betekenis. Willen stedenbouwers een blijvende relevantie behouden dan zullen ze hun veilige, zij het afbrokkelende, bastion moeten verlaten en actief op zoek moeten gaan naar opgaven en mensen die vragen hebben. Stedenbouw heeft namelijk naast integrerende ook initiërende capaciteiten (Thoolen). Een toenemend aantal stedenbouwers verlaten al het funeste stramien van een (passieve) consultant die pas gaat draaien als hij een opdracht krijgt aangereikt (Beunderman). De 'nieuwe' situatie voor stedenbouw is immers niet meer top-down en hermetisch georganiseerd maar juist open, horizontaal of zelfs willekeurig. Stedenbouwers scharen zich dan tussen de doeners en dragen als gelijken hun kennis en kunde bij. Dat blijkt ook uit de voorbeelden van veranderingen waarvoor veel betrokken partijen open staan en waaraan men zich wil committeren. Het zijn daarmee nadrukkelijk méér dan experimenten die de toon zetten, en die de (media-)aandacht generen die nodig blijft (Fernhout). De veranderingen bestrijken het gehele spectrum van kleinschalige en charmante, experimentele projecten tot

gehoopte, fundamentele systeemwijzigingen. Of ze bevinden zich ergens tussen die twee uitersten. Daartoe behoren overigens ook systeemwijzigingen in de relatie van het vak met de overheid, de publieke stedenbouw. Aspecten waar, onder anderen, Vanstiphout en Borret tijdens het symposium extra aandacht voor vroegen.

Het pleidooi voor een zoekende, onzekere en instabiele stedenbouw kan ook louterend werken. Het zijn immers niet de stedenbouw, de overheid of de opdrachtgevers die moeten veranderen, maar vooral de stedenbouwers zelf. Wil men niet blijven hangen in het navelstaren op de crisis van het eigen vak, of met de billen samen geknepen het einde van de crisis afwachten, dan moet er meer bewustzijn ontstaan voor de huidige ontwikkelingen. Een werkelijkheid waarin de rol van de traditionele stedenbouwer nu al steeds kleiner wordt. Het is die acceptatie waar het om gaat. Maar die stap durven velen nog niet te maken. Dat is ook wel begrijpelijk. Men observeert en overdenkt nieuwe opgaven zonder consequenties te trekken voor de eigen positie. Men benadert en reageert op de veranderende wereld vanuit een statische, schijnbaar geconsolideerde positie (Rietveld). Een dogmatische positie die onder druk staat door de crisis, maar niet een die echt wankelt. Hij kalfte eerder af. Wil de discipline zichzelf behoeden voor een verdere melancholie bij het verlies van oude waarden dan doet het er verstandig aan de zoekende en onzekere rol snel te omarmen: stedenbouw heeft alleen toekomst als zoekmachine, anders niet.

25 april 2013
JaapJan Berg | Bergplaats